

2/11

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Co nám dala Natura 2000

strana 8-9

Ryby z českých
řek obsahují
rizikové látky

strana 5

Rozhovor s Evou
Chvojkovou
o Natuře 2000

strana 6-7

Foto: renata.support, renata.support@seznam.cz

V rámci projektu ostravské fotografky Renaty mohou lidé vyjádřit nespokojenost se znečištěným ovzduším v severomoravské metropoli. V polovině února byla Arnika partnerem ostravské konference zaměřené na problematiku znečištěného ovzduší v malých obcích.

Odbor životního prostředí Úřadu městské části Praha 6 povolil vykácet bezmála polovinu stromů v parku v Thákurově ulici. Arnika se kauzou dlouhodobě zabývá a úspěšně se postavila proti původnímu plánu vykácet celý park. V březnu zorganizovala na podporu ohrožených stromů happening.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Foto: Renata Vacková, Rosa

V druhé polovině dubna pobočky Arniky oslavily Den Země. Na snímku je Jitka Straková u informačního stánku v Českých Budějovicích. V květnu se pražská pobočka Arniky zúčastnila Fajn Dne na Žižkově. Hlavním tématem stánků Arniky byla voda a její ochrana.

Událost

S „bat-moblem“ za netopýrem

Pro současnou ochranu přírody jsou stále důležitější údaje o výskytu konkrétních rostlin, živočichů a stavu jejich stanovišť. Vydání Arnika, které držíte v ruce, je věnováno Natuře 2000. Ambiciózní projekt byl zhruba před deseti lety odstartován právě velmi podrobným monitoringem. Moderní životní styl je se snahami o uchování přírodního bohatství většinou dáván do protikladu. Využívání nových technologií a sociálních sítí ale ukazuje, že má v tomto ohledu i kladný potenciál.

V nedávné době například v několika zemích začalo mapování pohybu netopýrů pomocí nové aplikace do chytrých mobilních telefonů. Po stáhnutí programu můžete s použitím ultrazvukového mikrofónu nahrávat a rozpoznávat jednotlivé druhy netopýrů. Nahrávky jsou pak shromažďovány v ústřední databázi. Do projektu je zatím zapojeno 16 zemí včetně například Rumunska nebo Ukrajiny. Dalším příkladem je poměrně známé mapování ptačích druhů, konkrétně třeba kukaček nebo sov ve Velké Británii, do něhož se zapojily desetitisíce lidí.

Není obtížné se podobných aktivit účastnit i v České republice. K nejznámějším u nás patří

projekt BioLib určený pro mapování živočichů, Botany vyhrazený vybraným rostlinám nebo třeba ornitologická pozorování pořádaná Českou společností ornitolo-

gickou. Zmíněné projekty se samozřejmě potýkají s několika problémy, k těm hlavním patří sjednocení metodiky nebo ověřování pozorování. Výsledky dobrovolnických projektů typu Wikipedie, ze které je i obrázek k tomuto článku, ale ukazují, že se je vyplatí řešit.

Kromě získaných dat mohou mít dobrovolnické projekty zaměřené na monitoring druhů minimálně ještě jeden velký význam. Třeba se při nich sami přesvědčíme, že za dveřmi našich domovů rostou rostliny a žijí živočichové, jejichž zmizení by bylo ztrátou i pro nás. ■

Jan Losenický,
šéfredaktor

Foto: Gilles San Martin, Wikimedia.org, licence cc by-sa 2.0

Netopýr velkouchý, který v ČR spadá pod ochranu Natury 2000.

Za pět minut dvanáct

0 motýlech a silnicích

Jedním z negativních trendů současnosti je pokles biodiverzity. Podstatnou příčinou úbytku rostlinných a živočišných druhů v české přírodě je zástavba volné krajiny a výstavba komunikací. Příkladem je plán rozvoje dopravní infrastruktury Moravskoslezského kraje. Především v širší aglomeraci Ostravska počítá se vznikem celé řady nových silničních komunikací. Tato oblast je již dnes hustě zastavěna a tak před projektanty stojí problém, kam silnice umístit. Jako nejjednodušší řešení se pak nabízí dosud nezastavěné plochy, často poslední útočiště mnohdy i vzácných druhů organismů. V ohrožení se tak ocitá komplex rybníků v údolí Rychvaldské stružky včetně PR Skučák nebo poslední volná místa při dolním toku řeky Olše. Další liniová a plošná výstavba v okolí ostravské aglomerace bude navíc znamenat další migrační barié-

ry pro mnohé druhy živočichů včetně velkých šelem, jež oblast využívají k migraci mezi Karpaty a Jeseníky.

Stavíme stále nové silnice a přitom lze jasně prokázat, že takto se dopravní problémy mnohdy nevyřeší. Lze to vidět třeba v Ostravě, kde přibývají nové jízdní pruhy, jež jsou vzápětí opět zaplněny automobily. Nebylo by rozumnější masivní finanční prostředky, které každoročně tečou do výstavby silnic, raději investovat do rozšíření a zkvalitnění veřejné dopravy a nákladní přepravu cíleně přesouvat na železnice? V konečném důsledku bychom spoustu peněz uspořili a navíc by zbylo dost místa i pro přírodu.

Často se setkávám s názorem, že je přeci úplně jedno, jestli v krajině bude druhů motýlů pět nebo patnáct, vždyť se

vůbec nic nezmění a mnohé druhy pro nás nejsou nijak užitečné. Ovšem nejen ten zmiňovaný motýl, ale celá příroda pro nás nemá jen momentální ekonomickou hodnotu. Je to podobné jako u kulturních památek, i Svatováclavská koruna je vlastně jen kus zlata a hrst drahokamů. Její kulturní hodnota je ale nevyčísitelná. Podobné je to s organismy a jejich diverzitou, nikdy nemůžeme předem říci, jaké bude mít jejich vymizení důsledky a jestli ještě někdy my nebo naši potomci v budoucnu hořce nezapláceme, že nám z prostředí zmizely. Obávám se, že současné uvažování v krátkodobých ekonomických měřítcích je ona příslověčná cesta do pekel a to nejen pro právě mizící druhy. ■

ARNIKA OSTRAVA

Jiří Kristian

Ministerstvo dopravy chce obnovit kácení stromů u silnic bez povolení

Po „kácecí“ horečce v zimě 2008 a 2009, kdy obyvatele České republiky šokovaly staleté zdravé stromy ležící podél okresních silnic, se zvedla vlna zájmu o historické aleje. Petici proti zbytečnému kácení stromů podepsalo přes třicet tisíc lidí. Parlament nakonec bezdůvodnou devastaci alejí zarazil – byla zrušena výjimka, která umožňovala silničářům kácet aleje bez povolení. Novela zákona platí pouze rok a už je tu první pokus kácení stromů u silnic na pouhé oznámení obnovit.

Ministerstvo dopravy navrhlo změnu zákona o pozemních komunikacích a zároveň změnu zákona o ochraně přírody a krajiny. Částečně chce vrátit zpátky stav před tzv. „alejovou“ novelou z roku 2009, protože správci silnic a železnic by opět mohli kácet dřeviny v ochranném pásmu dráhy nebo na silničních pozemcích pouze na tzv. oznámení.

„Z české krajiny zmizelo v posledních sedmi letech přes sto tisíc stromů v alejích, nahrazena byla jen asi polovina z nich. Nová stromořadí přibývají ojediněle, chybí jednotná koncepce jejich obnovy. Nová výjimka

situaci jen zkomplikuje. Nad kácením nebude dostatečná kontrola a stromy budou dále ubývat, protože v režimu oznámení se vůbec neřeší náhradní výsadby,“ upozorňuje Jakub Esterka, ekolog Arniky. Přímou při projednávání návrhu novely v parlamentu se navíc mohou objevit pozměňovací návrhy, které výsledné znění zákona ještě zhorší.

Kácení stromů je obhajováno bezpečností silničního provozu a snahou o zlevnění údržby silniční vegetace. „Jde o argument, který se stále dokola účelově zneužívá. Zastírá přitom nedostatek mnohem účelnějších opatření ke zvýšení bezpečnosti

silničního provozu a zcela neadekvátní financování péče o silniční stromořadí,“ říká Zora Kasiková z Arniky. Statistiku Policie ČR přitom dokazují, že hlavními příčinami dopravních nehod je příliš rychlá jízda, telefonování a jiná nepozornost při řízení nebo alkohol za volantem.

Aktuální statistiku kácení stromů podél cest naleznete na arnika.org/kaceni-podle-kraju. ■

CENTRUM PRO
PODPORU OBČANŮ

Martin Skalský

Úředníci: do rozhodování o stavbách nám nemluvte

Vláda plánuje změnit devatenáct let fungující způsob zapojení veřejnosti do rozhodování o životním prostředí skrze občanská sdružení. Novela stavebního zákona a dalších předpisů připravovaná Ministerstvem pro místní rozvoj by lidem i obcím znemožnila účastnit se povolování staveb. O výstavbě v Česku a podobě měst, vesnic a krajiny by tak v budoucnu rozhodovali pouze úředníci po dohodě s průmyslníky a developery.

Schválením novely by se už samosprávy a lidé prostřednictvím občanských sdružení nemohly účastnit stavebních řízení, v nichž se povolují velké stavby jako např. dálnice, průmyslové podniky, spalovny, přehrady apod. U dalších záměrů jako jsou satelitní městečka, nebo středně velká parko-

viště, garáže, sklady, obchody a kancelářské budovy by se veřejnost nesměla účastnit už vůbec žádných povolovacích procesů podle stavebního zákona.

Účast měst, obcí a občanských sdružení ve správních řízeních je přitom dnes jedinou možností, jak mohou občané hájit své ústavní právo na příznivé životní prostředí. „Lidé by se už k mnoha středně velkým stavbám, ke kterým je třeba vydat územní rozhodnutí, účinně vyjadřovat nemohli. Zůstala by jim pouze možnost účastnit se rozhodování o tom, zda v jejich okolí vzniknout velké stavby jako třeba továrny. Ani u nich by však nemohli ovlivnit způsob jejich provozu, organizaci výstavby a staveništní dopravy nebo ozelenění okolí, což je předmětem stavebního povolení,“ popsal problém návrhu právník Lukáš Matějka ze sdružení Arnika.

Arnika a další nevládní organizace předaly ministerstvu řadu připomínek. Na základě jednání s náměstkem ministra Jankovského se však obávají, že úřad je nehodlá vyslyšet a dál prosazuje svůj plán. Proti vládnímu plánu se postavila také Akademie věd ČR a Právnická fakulta UK v Praze. Ministerstvo by mělo návrh zákona i s vypořádáním připomínek zaslat k projednání do vlády v nejbližších týdnech. Během léta pak budou moci lidé vyjádřit svůj názor na změny zákonů také prostřednictvím elektronických korespondenčních lístků, které již brzy naleznou na stránkách Arniky. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Happening Arniky – vytrhávání jazyků před Ministerstvem pro místní rozvoj.

Výzkum Arniky: ryby z českých řek obsahují rizikové látky

Arnika společně s vědci z Vysoké školy chemicko technologické v Praze zveřejnila 22. června výsledky rozsáhlého ročního výzkumu ryb a říčních sedimentů z území celé České republiky. Ve většině analyzovaných vzorků byly přítomny bromované a fluorované látky, které dlouho přetrvávají v životním prostředí a jsou pro člověka rizikové.

Perfluorované látky (PFC) byly nalezeny v každém ze vzorků ryb a v 72 % zkoumaných sedimentů. Bromované zpomalovače hoření se vyskytovaly rovněž ve sto procentech odebraných vzorků ryb a v téměř všech vzorcích sedimentů. „Zaměřili jsme se na tyto látky, protože dlouho přetrvávají v životním prostředí a kumulují se v živých organismech. Navíc k znečištění vod těmito látkami existuje zatím velmi málo informací,“ uvedl k projektu, jenž je součástí kampaně Člověk a voda, Jindřich Petrlík z Arniky.

Zdravotní rizika

Sledované látky a jejich vliv na lidský organizmus přiblížila na tiskové konferenci profesorka Jana Hajšlová z Ústavu chemie a analýzy potravin VŠCHT v Praze, která se touto problematikou zabývá již dvacet let: „Nejlépe prozkoumané z těchto látek,

polybromované difenylétery, negativně ovlivňují imunitní reakce organismu, reprodukčního cyklu a působí negativně na hormonální rovnováhu. Účinky PFC jsou prozkoumány méně, ale alarmující je již fakt, že se hromadí v lidském organismu a při jejich setrvalém příjmu je prakticky nereálné je z těla zcela vyloučit. Ryby patří k hlavním cestám expozice lidského organismu těmito látkám“.

Odkud se berou?

Výzkum byl zaměřen na perfluorované sloučeniny, které se používají například ve výrobě povrchově upravovaných textilií, obalů pro fastfoody nebo v kosmetice a při výrobě polovodičů. Druhým typem tes-

Jindřich Petrlík při odběru vzorků sedimentů.

tovaných látek byly bromované zpomalovače hoření. V dnešní době existuje přes 175 různých zpomalovačů hoření a jsou přidávány do mnoha průmyslových výrobků s účelem zabránit požáru. Objevují se například v elektronice, kobercích, záclonách apod.

„Použití některých sledovaných látek omezuje Stockholmská úmluva anebo legislativa platná v celé Evropské unii. V rybách a říčních sedimentech se však kumulují také další látky, které zatím regulaci nepodléhají. Jde o jasný signál politikům a odpovědným úřadům, že kontrola a pravidla pro používání těchto látek jsou nedostatečná,“ dodal Jindřich Petrlík. Překážkou v omezování použití perfluorovaných látek a bromovaných zpomalovačů hoření je i celá řada výjimek, které schválily smluvní strany Stockholmské úmluvy, a to mimo jiné i na žádost Evropské unie.

Výslednou studii Arnika poskytne Ministerstvu životního prostředí jako podnět k rozšíření monitoringu látek. Na mezinárodním fóru ji pak použije jako argument pro rozšíření Stockholmské úmluvy. Výzkum byl podpořen Státním fondem životního prostředí a je součástí projektu Arniky „Voda živa“. V jeho rámci Arnika vydala stejnojmennou publikaci a uspořádala výpravnou soutěž pro střední a základní školy. ■

TISKOVÁ MLUVČÍ
ARNIKY

Zora Kasiková

Arnika slaví 10 let!

Pojďte slavit s námi

Sobota 8. 10. 2011, 19:00,
Klub K4, Celetná 20, Praha 1

Eva Chvojková: Díky Naturě 2000 se povedlo vyhledat lokality, které si skutečně zaslouží evropskou ochranu

Eva Chvojková vystudovala ochranu životního prostředí na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současné době je předsedkyní občanského sdružení Ametyst. V souvislosti s Naturou 2000 se zabývá především hodnocením vlivů na evropsky významné lokality a ptačí oblasti, mapováním biotopů nebo například zpracováním plánů péče o konkrétní lokality. Povídali jsme si s ní o významu Natury 2000 a praktických zkušenostech s ochranou přírody v naší zemi.

Zkuste laikovi vysvětlit význam Natury 2000.

Vyzdvihla bych dvě věci. Celosvětově jde o jedinečný projekt, kdy je na tak velkém území, jako je Evropská unie, příroda chráněna souvisle a koncepčně.

Autoři směrnice o stanovištích, která je z roku 1992 a tvoří základ Natury 2000, byli velmi prozíraví a přinesli do ochrany přírody několik nových a efektivních principů. Směrnici jsou chráněny druhy a stanoviště v celé Evropské unii, což nám umožňuje ochraňovat tyto fenomény včas. Například při porovnání naší země s Nizozemím máme přírodně cenná stanoviště, která tam už zanikla nebo zanikají. Díky tomu, že na ně Natura pamatuje, je reálné je u nás dlouhodobě ochránit a udržet pro další generace. Dosud jsme se totiž v ochraně přírody setkávali se situací, kdy ochraňujeme už třeba poslední populaci perlorodky. Šance na záchranu druhu je pak velmi malá a někdy může jít spíše o pozorování jeho zániku.

Zmínila jste ochranu stanovišť, mohla byste tento koncept trochu přiblížit?

Zatímco zpočátku byla ochrana přírody cílena spíše na konkrétní ohrožené druhy rostlin a živočichů, je dnes díky Naturě poprvé zajištěna ochrana celých biotopů.

Ale například v České republice už máme řadu chráněných území (národních parků, chráněných krajinných oblastí, přírodních rezervací). Není zbytečné vyhlášovat další chráněná území?

Určitě není, Natura se liší v tom, že přináší už zmíněnou koncepčnost a také odbornost do posuzování toho, co budeme a nebudeme chránit. V souvislosti s její přípravou bylo shromážděno velké množství kvalitních pod-

kladů. V letech 2000 až 2005 byly v terénu stovky lidí, díky jejichž práci byly zmapovány biotopy i druhy a následně pak systematicky vybírány konkrétní lokality. Podařilo se tak vyhledat lokality, které si skutečně zaslouží evropskou ochranu. Řada z nich přitom byla do té doby opomíjena. Konkrétním příkladem jsou třeba bučiny v Krušných horách nebo mizející tuňky s čolkem velkým a kuňkou obecnou nebo žlutobřichou.

Takže považujete Naturu 2000 a její zavádění za úspěšný projekt?

Třeba úroveň toho, jak se v České republice podařilo Naturu postavit, posbírat potřebná data, vyhodnotit je a navrhnout území, je mimořádně dobrá, řekla bych až jedinečná v celé Evropě.

Mohu-li ale být trochu kritická, tak leckde mohly být vyhlášené lokality větší a ochrana velkorysejší. Někde jsou totiž území chráněna až „na dřevě“, takže hned za místem, kde roste poslední orchidej, končí hranice chráněné lokality. Důvodem bylo minimalizovat problémy s vlastníky. Z dlouhodobého pohledu to však není ideální. Rostlinné i živočišné druhy se různě stěhují, mění se populačně, mění se kvalita území, takže je lepší, když druhy a biotopy mohou dostat více prostoru. Vyplývá to i ze srovnání s jinými evropskými zeměmi, kde jsou lokality navrhovány velkoryseji. Na druhou stranu zde většinou nemají tak dobře prozkoumány předměty ochrany a jejich výskyt, takže není možné natolik zacílit péči o ně.

A jak hodnotíte péči o lokality zahrnuté do Natury 2000 ?

No, to je bohužel už méně úspěšné. Doteď bylo vše hlavně na papíře, v číslech a v evidencích, ale nyní musí přijít na řadu management lokalit. Myslím, že pro odpovědné úřady, vlastníky, ale i nevládní organizace jde do budoucna o dosti velké sousto. Někdo také říká, že nám vždy velmi pěkně šlo vytvořit seznamy druhů a tabulky s přesnými výměrami na několik desetinných čísel, ale s praktickou ochranou už to bylo horší. Jednání s vlastníky, vyjednání péče o lokality, včetně jejich financování jsou naše slabší stránky. Mnoho lokalit už třeba pět let marně čeká na péči, přestože ji opravdu potřebují. Je to odpovědnost krajských úřadů a správ chráněných krajinných oblastí, ale je zde i prostor pro nevládní organizace, aby komunikovaly s úřady i vlastníky a pomohly management o konkrétní lokality nastartovat. Dlouhodobě bolavým místem je nekonceptní financování péče na národní úrovni i relativně malé využívání evropských programů.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Eva Chvojková

Čím myslíte, že to je?

Určitě se do toho promítla dobrá tradice ochrany přírody u nás, dostatek kvalitních odborníků, a také dobrá konstelace lidí v dané době, kteří Naturu pojali jako výzvu a šanci, jak u nás ochranu přírody posunout dobrým směrem.

Přejděme k vaší práci. Čím se ve sdružení Ametyst v souvislosti s Naturou 2000 zabýváte?

Podílela jsem se na mapování biotopů, které dělám dodnes. Asi nejvíc se ale v současné době věnuji hodnocení vlivů na Naturu 2000. Jde o další přírůstek výše uvedené „naturové“ směrnice. Její šestý článek říká, že každý projekt musí být hodnocen z hlediska vlivu na Naturu 2000 a pokud by na ni měl významný negativní vliv, tak nemůže být realizován. Kromě zpracovávání posudků se v Ametystu snažíme rozvíjet i metodickou stránku hodnocení vlivů. Nedávno jsme k této problematice pořádali mezinárodní seminář, kde své zkušenosti s hodnocením vlivů na Naturu prezentovali lidé z mnoha jiných evropských zemí.

Můžete uvést několik projektů, které jste hodnotili a byly v rozporu s Naturou 2000?

Například několik záměrů se týkalo Šumavy. Jedním z nich byl projekt na otevření nových turistických stezek, které měly vést přes jádrová území tetřeva, tedy místa, kde probíhá tok a rozmnožování. Jen dodám, že v České republice máme přibližně posledních 150 tetřevů. Na Šumavě jsme řešili i splouvání Teplé Vltavy na lodích a ochranu perlorodky říční.

Předpokládám, že zde asi ochránářské snahy příliš ohlas u veřejnosti neměly.

Jde bezesporu o kontroverzní téma, ale řada vodáků pro to možná překvapivě pochopení měla. Mnozí z nich jsou spíše znechuceni současným masovým využíváním řeky a věcmi, které se na to nabalily.

K dalším velkým kauzám patří projekt jezů

u Děčína, na kterém jsme pracovali několik let. Posudek jsme dělali pro Ředitelství vodních cest s výsledkem, že zde významně negativní vlivy na Naturu 2000 jsou. K těm hlavním fenoménům, které se v lokalitě vyskytují a jsou projektem ohroženy, patří v rámci ČR unikátní výskyt bahnitých náplavů, populace lososa obecného, bobra evropského a další. U tohoto případu bylo zajímavé, že už při navrhování lokality Labské údolí do Nature byla lokalita hodně zmenšena. Zůstal úsek mezi Děčínem a Hřenskem a asi 40 kilometrů řeky od Děčína až do Litoměřic bylo vyškrtáno. Po vypracování posudku došlo k další zajímavé situaci. Investor se obrátil na jinou autorizovanou osobu, nechal si vypracovat další posudek a výsledek byl tentokrát opačný. Odbornost a kvalitu toho hodnocení zpochybnilo několik neziskových organizací včetně Arniky, takže ten případ dobře znáte.

Jaké jsou v naturových územích nejčastější prohřešky vůči chráněným fenoménům?

Kromě problematických projektů, které ohrožují předměty ochrany je velkým problémem neobhospodařování. Vyhlášení naturové oblasti neznamená, že se zde nesmí hospodařit, někdy je to přesně naopak. Týká se to hlavně maloplošných lokalit, kde žijí druhy, které potřebují pravidelnou údržbu daných míst. Například modrásek potřebuje pravidelné sekání luk, bez něhož ty biotopy mizí. Dalším problémem jsou nešetrné zásahy do vodních toků v naturových oblastech, kdy dochází například k bagrování náplavů.

Která země má třeba příkladný vztah k Naturě 2000 a ochraně přírody?

Možná lze uvést Velkou Británii, ovšem to je

Sdružení Ametyst, jehož je Eva Chvojková předsedkyní, se například zabývá péčí o lokality s výskytem hnědáka chrastavcového. Během monitoringu populace jsou odchycení motýli očíslováni, při dalším sčítání se pak pomocí matematického modelu vypočítá jejich celkové rozšíření v lokalitě.

spojeno s tím, že nedotčené přírody je zde už tak málo, že ochraně cenných lokalit je věnována opravdu mimořádná pozornost. Ale souvisí to i s jinou kulturou, vzájemnou důvěrou a větší transparentností ve veřejných záležitostech. Od zahraničních kolegů vím, že zde funguje férové jednání. Je například možné, aby dohoda ohledně plánu péče o lokalitu byla postavena na vzájemné důvěře mezi úředníkem a farmářem, leckdy ani není potřeba to písemně stvrzovat smlouvou.

Kdybyste měla uvést nějaký projekt, který vám dělá velkou radost, co by to bylo?

V souvislosti s Naturou se naše sdružení Ametyst věnuje i managementu lokalit, kdy se snažíme jít příkladem a o vybraná území pečujeme. Zajišťujeme třeba kosení v lokalitách hnědáka chrastavcového nebo se zabýváme revitalizací rašelinišť v Krušných horách. V tokaništích tetřívka se v bývalých odvodňovacích příkopech umísťují přehrádky, aby rašeliniště zadrželo více vody. Tyhle věci mě těší opravdu hodně, je v nich za ta léta hodně práce od mapování druhů, jejich výzkumu, navrhování lokalit a nakonec i zajištění péče, kterou hnědásek a tetřívka potřebují.

Máte nějaké své oblíbené motto nebo myšlenku?

Nemám nic konkrétního, jen takový pocit, že nechci zachraňovat ani měnit svět, ale spíše sebe a své blízké okolí.

ARNIKUM

Jan Losenický

Mapování biotopů na Šumavě.

Co nám dala Natura 2000

Vlk obecný, syselec obecný, netopýr velkouchý, perlorodka říční, modrásek bahenní a dalších 50 živočišných, 16 rostlinných a 65 ptačích druhů spadá v naší zemi pod ochranu Natury 2000. K nim je nutné ještě přidat 58 typů přírodních stanovišť. Pro ochranu přírody je celoevropský projekt Natura 2000 unikátní nejen svým rozsahem, ale i možnostmi. Jak s Naturou 2000 naložila Česká republika?

Hlavní principy Natury 2000

Hlavním principem Natury 2000 je zachovat přírodní bohatství Evropy. Projekt není ojedinělý pouze co do svého rozsahu. Jedním z jeho specifíků je širší využívání odborných podkladů. Vyhlášení ochranných území předcházelo v každé zemi mapování. Nejprve byla vyčleněna místa, která nebylo třeba mapovat, jako jsou městské aglomerace nebo například průmyslové zóny. Při tzv. kontextovém mapování byly zachyceny plochy přírodních biotopů, které se zachovaly v jinak člověkem silně ovlivněné krajině. Podrobné mapování znamenalo plošný průzkum celého území.

V České republice byla podrobně zmapována více než čtvrtina její rozlohy. V letech 2000 až 2005 procházely naší zemí cestou a hlavně necestou stovky biologů. Podle předem stanovených parametrů zakreslovali do map přírodní biotopy a výskyt chráněných rostlin a živočichů. Kromě map postupně vytvářeli další textové i tabulkové databáze. Až na základě výsledků tohoto mapování byly vytipovány lokality vhodné pro celoevropskou ochranu.

Pro již vyhlášená „naturová“ území by měly být stanoveny plány péče. Vycházejí ze získaných poznatků a jejich doporučení a jsou po každou lokalitu jiná. Většina lokalit,

Natura 2000 v číslech

V EU pod ochranu Natury 2000 spadá 253 typů přírodních stanovišť, 200 druhů živočichů, 434 druhů rostlin, 181 druhů ptáků.

V ČR se z toho vyskytuje 58 typů stanovišť, 55 druhů živočichů, 16 druhů rostlin a 65 druhů ptáků (zdroj: wikipedia.org, licence cc3.0).

Ve 27 zemích EU Natura 2000 zaujímá kolem 18 % jejich rozlohy. V ČR území Natury pokrývají přibližně 14 % naší země. Ptačích oblastí je 41 a EVL 1087.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Happening Arniky k projektu plavebního stupně u Děčína. „Naturová“ lokalita v údolí Labe byla účelově zmenšena, aby nebránila prosazení stavby.

kteří dnes chráníme, se utvářela po staletí díky práci člověka v krajině. Proto není cílem vytěsnit člověka z chráněných území. Jen je třeba hospodařit s ohledem na předmět ochrany. V praxi to znamená většinou pravidelné sečení luk, aby vysoká schnoucí tráva nedusila květiny, ale ne všech naráz, aby se stihly vyvíjet kukly motýlů a ptačí mláďata. Natura je obvykle zpestřením pro turisty a naopak – zodpovědní a ukáznění turisté přinášejí Naturě prospěch.

Natura 2000 přinesla jednu významnou a někdy nepřijemnou povinnost investorům – povinné odborné posuzování. Jde o zákonem stanovený proces, který má vyloučit negativní vliv připravovaného záměru na území chráněná Naturou 2000. Nemusí jít vždy jen o stavbu, ale třeba i o rozšíření turistických aktivit např. více procházejících na hnízdišti tetřívky, opravu věže kostela (netopýři), zateplení paneláku (rorýsi) nebo prohloubení plavební dráhy v řece (mlži, drobné rybky, bobři). Záměr, který by měl významně negativní vliv, nesmí být uskutečněn.

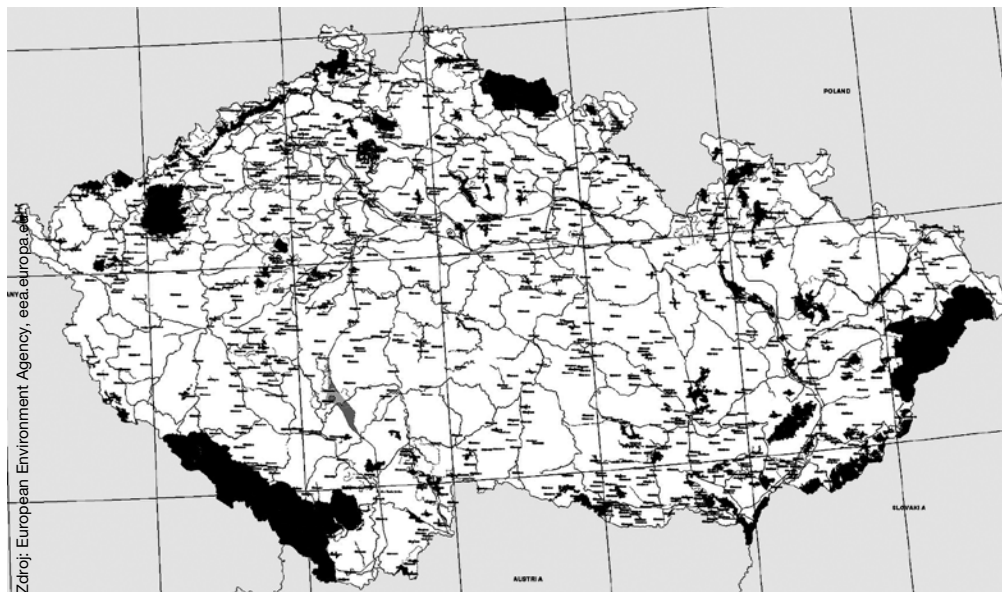
EVL a Ptačí oblasti

Právně Naturu 2000 vymezují dvě evropské směrnice. První „O ochraně volně

žijících ptáků“ je z roku 1979 a zabývá se tzv. ptačími oblastmi. Druhá směrnice pochází z roku 1992, má název „O ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin“ a vymezuje tzv. evropsky významné lokality (EVL). Obě směrnice jsou v České republice součástí zákona o ochraně přírody a krajiny, do kterého byly zařazeny v roce 2004. Představují moderní trend v ochraně přírody, kdy na uceleném území není chráněn pouze druh. Chráněny jsou biotopy, tedy souhrn faktorů tvořících podmínky pro život a rozmnožování určených druhů. Na jednom místě je obvykle chráněno více druhů. Rozmístěny jsou tak, aby byly zachovány zbytky cenné přírody ve všech regionech celé Evropy.

Uplynulých 10 let

Na základě výše uvedených směrnic, musela každá země EU vyhlásit lokality, v kterých jsou chráněny cenné rostliny, živočichové a přirozená stanoviště typická pro danou oblast. V ČR vybírala lokality k vyhlášení Agentura ochrany přírody a krajiny. Ministerstvo životního prostředí pak Národní seznam lokalit předložilo ke schvá-

Území Natury 2000 v České republice. Konkrétní ptačí oblasti a evropsky významné lokality naleznete v Ústředním seznamu ochrany přírody (drusop.nature.cz), který umožňuje vyhledávání například podle okresů.

lení vládě. Na neúplnost prvního českého „naturového“ seznamu upozornilo několik nevládních organizací včetně Arniky. Aby mohly lépe prosazovat ochranu všech lokalit, založily v roce 2003 Koalici pro Naturu 2000. Členové Koalice sestavily tzv. Stínový seznam, soupis lokalit, které sice splňovaly přísné podmínky pro vyhlášení, ale přesto v Národním seznamu chyběly. Evropská komise řadu připomínek neziskových organizací akceptovala a nařídila České republice seznam doplnit.

Bohužel ani v polovině minulého roku po několika doplněních nebyl národní seznam evropsky významných lokalit úplný. „I po novelizaci národního seznamu evropsky významných lokalit nebylo dostatečně chráněno 27 typů přírodních stanovišť a 10 evropsky významných druhů rostlin a živočichů. Během doplňování národního seznamu evropsky významných lokalit byly zřejmě více zohledněny politické a ekonomické zájmy, než odborné argumenty, neboť oproti doporučení odborníků bylo 24

národních seznam, patří dále například Petrovické vápence, Ždánický les, Hamerský rybník a okolí, Machnínská průrva, Tlustec, Lesy u Chlumce, Labské údolí, Kaňon Vltavy u Třebenic, Slavkovy ostrovy, Hřebčín v Kladru nad Labem nebo Třebovské stěny.

Po obdržení stížnosti od neziskových organizací svolala Evropská komise ke konci března letošního roku jednání s Českou republikou. Jejím výsledkem je, že Česká republika musí k „naturovým“ územím přidat další téměř dvě desítky míst včetně zmíněné lokality v údolí Labe, aby dostala závazkům vyplývajícím z „naturových“ směrnic. Arniku na jednání zastupoval Vlastimil Karlík, k výsledkům jednání uvedl. „Komise podpořila návrhy nevládních organizací prakticky ve všech významných případech. Na podkladech spolupracovala mnoho odborníků z nevládních organizací, volně sdružených v Koalici pro Naturu. Těší nás, že jejich práce nebyla zbytečná.“

Vyhlášením ptačích oblastí a evropsky významných lokalit ale práce na Naturě 2000 nekončí, spíše naopak. Nyní je nutné nastartovat management a péči o konkrétní lokality, bez kterých by Natura byla jen projektem na papíře. ■

VEDOUCÍ PROGRAMU
OCHRANA PŘÍRODY

ARNIKUM

Jana Vítnerová a Jan Losenický

Pomoci při péči o vzácné druhy mohou i jezdcí na motorkách, čtyřkolkách a terénních autech. V Pístově u Jihlavy řidiči po dohodě s odborníky udržují obnaženou půdu a tůň, ve kterých žije vzácný listonoh letní. Jinak by tůňky zarostly a listonoh vymizel.

ČKD

Často kladené dotazy

Koupání v přírodě a kvalita vody

V letošním roce nás už na jaře překvapilo horké letní počasí lákající k vodě. Za koupáním ale člověk nemusí jen do aquaparku nebo bazénu. Řeky jsou čistší než v minulosti a koupání v přírodních lokalitách má své výhody. Patří k nim třeba menší koncentrace lidí a nechlorovaná voda. V českém zákoně jsou rozlišeny následující tři druhy přírodních koupacích míst.

Koupaliště ve volné přírodě

O tyto lokality pečuje provozovatel, který musí v pravidelných intervalech sledovat kvalitu vody. K jeho dalším povinnostem patří například sběr odpadků nebo provoz záchodů. Za své služby obvykle požaduje vstupné.

Koupací oblasti

Povrchové vody využívané ke koupání neboli koupací oblasti sice nemají svého provozovatele, ale za kontrolu jakosti vody odpovídá konkrétní krajská hygienická stanice. Kompletní seznam všech 130 koupacích oblastí obsahuje vyhláška 152/2008 Sb.

Aktuální údaje z měření jakosti vody v koupacích oblastech i v koupalištích ve volné přírodě naleznete buď na stránkách hygienických stanic nebo na novém Národním geoportálu: **geoportal.gov.cz** (*Voda – Socioekonomické prvky a jevy – Kvalita koupacích vod*). Kvalita vody se sleduje během koupací sezóny, která začíná obvykle na začátku června a končí na konci srpna. Hodnotí se v pěti barevných stupních od modré vhodné ke koupání až po černou nebezpečnou ke koupání. Doporučujeme navštívit i stránky ministerstva zdravotnictví, kde v části Koupání ve volné přírodě najdete užitečné informace například o sinicích.

Ostatní vodní plochy

V řekách a na místech, která nejsou zařazena mezi koupací oblasti nebo koupaliště ve volné přírodě, se kvalita vody ke koupání nesleduje. Informace o čistotě řek lze ale zjistit z každoročně aktualizované tzv. Modré zprávy, která obsahuje údaje a přehlednou mapu jakosti vod českých toků. Podrobné informace ze sledování vod Českým hydrometeorologickým ústavem lze najít v Informačním systému Arrow: **hydro.chmi.cz/isarrow/index.php**. Informace ke kvalitě vody na vybraném úseku by vám měli sdělit i na konkrétním povodí. Kontakty naleznete na portálu **voda.gov.cz**. Obecně rozhodně nelze doporučit koupání u bodových zdrojů znečištění jako jsou například chemické podniky, čističky odpadních vod nebo u obcí, kde není vybudovaná řádná kanalizace.

Poradenské okénko

Co dělat, když...

...jsem svědkem znečišťování řeky starou jímkou nebo jinými odpadními vodami?

Vypouštět odpadní vodu do vodního toku lze jen na základě povolení vodoprávního úřadu. Povolení k vypouštění není nutné v případě malých domovních čistíren, které mají certifikát a jejichž stavba se ohlašuje vodoprávnímu úřadu. Ve starších domech se odpadní voda shromažďuje v žumpách (jímkách), ze kterých nesmí voda odtékat ani přepadem, ani sáknout spodem, a které je nutné pravidelně vyvážet ovšem pouze do čistírny odpadních vod. Za vypouštění znečištěné nebo zapáchající vody do potoka nebo řeky hrozí viníkovi pokuta. Než kamkoliv zavoláte, zajistěte podle možností důkazní materiál (fotodokumentaci, videosnímek, popř. svědectví důvěryhodné osoby). Potom se spojte s inspekcí životního prostředí nebo s místně příslušným obecním úřadem s rozšířenou působností (odbor ochrany vod). Podle akutnosti případu, zejména když se na hladině objeví ropné látky nebo podezřelá pěna, můžete volat policii, hasiče a správce daného toku. V případě úhynu ryb je vhodné ohlásit tuto skutečnost i místnímu rybářskému svazu.

...jsem svědkem necitlivých zásahů v naturové oblasti?

Ochranná opatření v území Natury 2000 jsou zacílena na daný předmět ochrany, takže se v jednotlivých lokalitách liší. Jiná opatření jsou nastavena například pro vstavačovou louku, kterou je potřeba pravidelně kosit, a jiná pro kolonii netopýrů. Smyslem ochrany území Natury 2000 není vyloučit působení člověka, ale zamezit negativním vlivům na chráněný druh nebo stanoviště. Některé lidské činnosti jsou pro přežití určitého druhu naopak nezbytné.

K nejčastějším prohřeškům proti chráněným územím patří nepovolený způsob hospodaření, necitlivé zásahy typu vysoušení a rozorávání luk, táboření na nepovolených místech apod. Část ptačích oblastí a většina plochy evropsky významných lokalit leží uvnitř již vyhlášených zvláště chráněných území (CHKO, přírodní památky atd.). Platí zde tedy přísnější ochrana vyplývající přímo ze zákona.

Jaké činnosti jsou v dané naturové oblasti možné, vám sdělí příslušný orgán (správa chráněného území, krajský úřad nebo MŽP). Seznam naturových oblastí, jejich hranice, příslušné úřady i podrobnosti k jejich ochraně naleznete sami v Ústředním seznamu ochrany přírody na <http://drusop.nature.cz>. Jste-li svědky škodlivých zásahů, volejte inspekci životního prostředí, která má pravomoc udělovat pokuty za ničení všech typů území Natury 2000.

PRÁVNÍ EXPERT ARNIKY

Lukáš Matějka

Nudíte se? Pojeďte s Arnikou na letní festival!

Rock for People, Trutnov, Sázavafest, Prázdniny v Telči... to jsou jen některé z hudebních festivalů, které Arnika v letošním létě navštíví. Dobrovolníci Arniky budou návštěvníky festivalů informovat o kampani na ochranu vodních toků a mokřadů, sbírat podpisy pod petici Člověk a voda nebo třeba předvádět a učit výrobu žonglovacích míčků ze starého papíru.

Lákadlem letošního putování budou 3D fotografie. Své znalosti o vodě si vyzkouší lidé všech věkových kategorií v tzv. střikacím vodním kvízu. Správnost odpovědí poznají doslova na vlastní kůži. Na festivalové putování vyráží Arnika každoročně. Je to způsob, jak dostat naše témata k lidem, získat sympatizanty nebo

nové dobrovolníky. Právě jako dobrovolníci můžete procestovat kus republiky, dovědět se více o naší činnosti, poradit návštěvníkům a užít si večerní festivalový program. Účast vyžaduje zapálení pro životní prostředí (minimálně stejně jako pro hudbu) a důslednost.

Pokud Vás nápad vyrazit na festival s Ar-

nikou zaujal, neváhejte nás kontaktovat na pavla.zelenkova@arnika.org nebo telefonu 222 781 471. ■

KOORDINÁTORKA
DOBROVOLNÍKŮ

Pavla Zelenková

Dobrovolnictví – vstupní dveře do světa neziskovek

Práce dobrovolníků a dobrovolnic znamená pro řadu neziskových organizací včetně Arniky významnou pomoc, bez které by mnoho prospěšných projektů vůbec neproběhlo. Snad i proto vyhlásila EU letošní rok rokem dobrovolníků. Pokud vás někdy lákalo se zapojit, teď je ta pravá chvíle.

Během roku dobrovolníků se koná několik vzdělávacích akcí, organizace Adra vyhlásila soutěž Dobrovolnictví kamerou. Tématická skupina dobrovolníků v ochraně životního prostředí, které se Arnika účastní, připravuje výstavu s příběhy dobrovolníků pomáhajících přírodě. Měsíc říjen bude věnován právě projektům v ekologii. Na snímku je loňská dobrovolnice a současná zaměstnankyně Arniky Jana Altunkaya u informačního stánku Arniky na trutnovském festivalu.

Dobrovolnictví leží v samých základech Arniky. Není tajemstvím, že mnohé environmentální neziskovky včetně té naší se profesionalizovaly z po večerech se aktivizujících dobrovolníků. „Pořád ještě dělám něco dobrovolně, účastním se kosení luk v Českém středohoří nebo pomáhám lokálnímu sdružení na Vysočině“, říká například o svých aktivitách Jana Vitnerová, vedoucí programu Ochrana přírody.

Díky dobrovolníkům Arniky již bylo nasbíráno tisíce podpisů pod petice, rozesláno nespočet zpravodajů a dopisů příspěvatelům, povedlo se nepočítaně demonstrací a happeningů a byly natřeny desítky alejových stromů.

Dobrovolnictví pro vás může být přechodem mezi školou a zaměstnáním, může vás dovést k budoucí profesi nebo nasměrovat jinak. Může být zábavou a příležitostí potkávat lidi. V neposlední řadě může být nacházením smyslu. Chcete-li začít právě v Arnice, tak nás neváhejte kontaktovat.

Aktuálně s námi můžete jet na festival, zapojit se v kanceláři nebo kosit vzácné louky v Českém středohoří. Pokud vás zajímá územní plánování a městská zeleň, můžete se zapojit do sledování změn v územním plánu Prahy a být nám nápomocni třeba tvorbou textů na web. Máte-li přírodovědné vzdělání a zkoumavého ducha, uvítáme vaši pomoc při průzkumu rozmanitosti druhů v revitalizovaných územích. A samozřejmě

můžete šířit naše témata distribucí informačních materiálů ve vašem městě. ■

KOORDINÁTORKA
DOBROVOLNÍKŮ

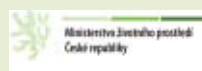
Pavla Zelenková

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze. Číslo 2/2011 vyšlo v červnu 2011 v nákladu 1300 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasíková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petřík, Martin Skalský, Ing. Jakub Esterka, Ing. Milan Havel, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Cenková a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálky: Václav Sojka, www.vaclavsojka.cz. Grafický design - Anna Frajtová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Vydání podpořily Ministerstvo Životního prostředí ČR, Global Greengrants Fund, Magistrát hlavního města Prahy a Nadace Partnerství. Materiál vznikl také díky projektům „Voda živá“ a „Labe - život s velkou řekou“ podpořených z prostředků SFŽP ČR. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Akce, které Arnika pořádá v nejbližších dnech a měsících. Podrobnější informace najdete na našem webu nebo případně pište na arnika@arnika.org.

BIG JUMP 2011 (10. července)

V Praze, Děčíně, Jihlavě a na dalších místech ČR se můžete 10. července zúčastnit Evropského dne koupání v řekách. V Praze se akce koná na louce u Vltavy (zast. Nádraží Braník). Hromadný skok do vody je naplánován na 15. hodinu. Těšit se můžete na bubnování a hudební improvizaci, ke které jste se svým nástrojem srdečně zváni nebo na vystoupení dua Voda a jeho folko-šansonové písničky. V Děčíně se stejného dne promění Smetanovo nábřeží na improvizovanou pláž, kde proběhne „beachparty“. Nezapomeňte na lehátka, deky, slunečníky a frisbee. Hudbu obstará DJ Sarc'O'Fucque. Na programu je módní performance, soutěž o nejhezčí labský pár, promítání filmu nebo třeba malování na tělo - body-art. ■

Foto: Zora Kasliková, Arnika

Kolmo za vodou (6. srpna)

Kola můžete s Arnikou osedlat 6. srpna během telčského festivalu. Vyjždíme ve 14. hodin z aleje Lipky v Telči. Nenáročná trasa výletu dlouhá asi 25 km je spojena s povídáním o malém koloběhu vody v krajině. ■

Víkendový tábor Bořena (16.-18. září)

Oblíbený víkendový tábor začne 16. září. Spolu s dobrovolníky z Německa budeme na svahu pod Lipskou horou u Lovosic kosit louky a odstraňovat náletové dřeviny. Naplánováno je i hledání kvetoucích hořečků a výlet na vrch Hradišťany. Společné vaření na ohni a odvoz od vlaku zajistí Arnika. ■

Foto: Jana Vlnetová, Arnika

Oslava 10. narozenin (8. října)

Na sobotu 8. října si už nemusíte nic plánovat. Zveme vás do klubu K4 (Celetné 20, Praha 1) na oslavu desátého výročí Arniky. Večer hudebně doprovodí kapele Ještěžes a El Gaučo. Společně si připomeneme největší úspěchy Arniky a načerpáme energii minimálně na dalších deset let dopředu. Více podrobností v příštím čísle. ■

Foto: Pavla Zelenková, Arnika